

Bieńkowski, Tadeusz

"Religie - Edukacja - Kultura. Księga pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi", pod red. Mariana Surdackiego, Lublin 2002 : [recenzja]

Rozprawy z Dziejów Oświaty 42, 211-212

2003

Artykuł umieszczony jest w kolekcji cyfrowej Bazhum, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych tworzonej przez Muzeum Historii Polski w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego.

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie ze środków specjalnych MNiSW dzięki Wydziałowi Historycznemu Uniwersytetu Warszawskiego.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

Rady Oświecenia Publicznego. Sadowska bardzo ostrożnie ocenia rezultaty reformy szkoły średniej, jako że tylko jeden rocznik młodzieży ukończył licea przed wybuchem wojny i nie zdążono już zebrać wyników pierwszego egzaminu dojrzałości w 1939 r [z kuratoriów dochodziły jednak sygnały o wysokim poziomie maturzystów, ich większej dojrzałości i lepszym przygotowaniu do studiów].

Natomiast sama ocena koncepcji dwustopniowości szkoły średniej, jeżeli już jest podejmowana, nie powinna mieć aż takiego utilitarnego charakteru i być aż tak krótką [„jest pewna grupa, która na tym zyskała – to ci, którym udało się ukończyć czteroletnie nowe gimnazja, a którzy nie podolaliby w ośmioklasowych szkołach średnich dawnego typu”, s. 153].

Zdecydowanie obszerniej ocenia autorka przekształcenia w sferze szkolnictwa zawodowego. Słusznie zauważa, że był to najmniej kontrowersyjny element reformy, że powszechnie zgadzano się z potrzebą rozwoju sieci szkolnictwa zawodowego, podniesienia na wyższy poziom, dostosowania do potrzeb gospodarki, nawet z rewolucyjnym zrównaniem zawodowych gimnazjów i liceów ze szkołami ogólnokształcącymi, ale, że realizacja tego programu wymagałaby dłuższego czasu niż ten, który pozostał II Rzeczypospolitej.

W rozdziale IV autorka zajmuje się szczegółową analizą programów przygotowywanych dla nowych typów szkół. Podkreśla, że podstawą ideologiczną tych programów stało się tzw. wychowanie państwowce. Omawia kolejno programy szkoły powszechnej, gimnazjalne i licealne. Wskazuje na różnice między programami gimnazjum, które miało przygotować uczniów do życia, a programami liceum, które miało przygotować młodzież do studiów wyższych. Ponadto omawia programy zakładów kształcenia nauczycieli i programy szkolnictwa

zawodowego. Stara się wskazać na plusy i minusy nowych programów. Generalnie uważa, i należy się z tym zgodzić, że reforma programowa była najlepiej przygotowanym elementem reformy szkolnictwa w ówczesnej Polsce.

W *Zakończeniu* Sadowska wskazuje na powiązania reformy szkolnictwa publicznego z kwestią reformy szkolnictwa prywatnego, a także akademickiego, na ewolucję we wprowadzaniu zmian, zwłaszcza po zajęciu fotela ministra WRiOP przez Wojciecha Świątosławskiego, krytycznie nastawionego do niektórych rozwiązań. Autorka bardzo ogólnie i ostrożnie formułuje swoje wnioski na temat reformy, może zbyt ostrożnie, jeśli weźmiemy pod uwagę, że poświęciła jej całą książkę i że zna ją jak mało kto. Z drugiej strony takie stanowisko umożliwia czytelnikowi w świetle przytoczonych faktów wyrobienie sobie własnego spojrzenia, bez niepotrzebnych czasem sugestii.

Z drobniejszych uwag krytycznych: niezbyt zręczny jest początek Wstępu – nie wiadomo o jaką oświatę autorce chodzi [s. 7], są drobne uchybienia w przypisach [np. przypis 27 powinien być przed 25], czasem jakies powtórzenie [np. na s. 47 z przypisu 92], brak jest niekiedy pełnej informacji – np. jaką większością głosów w Sejmie zostały ustawy oświatowe przyjęte [s. 86 i s. 90], czasem drobne błędy w nazwach instytucji [np. nie Międzynarodowy Komitet, ale Międzynarodowa Komisja Współpracy Intelktualnej – s. 287].

Są to jednak zupełnie drobiazgi, które nie mogą zmienić wysokiej oceny całego opracowania, z pewnością obecnie najobszerniejszego i najbardziej gruntownego omówienia jędrzejewiczowskiej reformy szkolnictwa powszechnego i średniego.

Jan Piskurewicz

Religie Edukacja Kultura Księga Pamiątkowa dedykowana profesorowi Stanisławowi Litakowi pod redakcją Mariana Surdackiego, Lublin 2002, s.779, ilustr. Towarzystwo Naukowe Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Prace Wydziału Historyczno-Filologicznego 86.

Księgi jubileuszowe poświęcone wybitnym uczynom związanym z uczelnią wyższą zawsze są okazją, między innymi, do przeglądu aktualnych zainteresowań i badań wielu specjalistów należących do szerokiego kręgu przyjaciół, współpracowników i uczniów Jubilata.

Księgi takie zazwyczaj obejmują prace autorów różnego wieku, znawców zróżnicowanej problematyki, pochodzących z różnych środowisk naukowych i krajów. Tak też jest i w *Księdze Pamiątkowej* dedykowanej profesorowi Stanisławowi Litakowi. Znajdujemy w niej prace

trzech pokoleń historyków wychowania z różnych ośrodków naukowych kraju. Znajdujemy też całą mozaikę problematyki, chociaż koresponduje ona z tytułem tomu, a także, w pewnym sensie, z zainteresowaniami naukowymi Jubilata.

Stanisław Litak jest profesorem Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego. Od wielu lat zajmuje się przede wszystkim różnymi przejawami działalności duszpasterskiej i edukacyjnej Kościoła Katolickiego w Polsce. Swoje zainteresowania i badania rozszerza także i na ogólne dzieje oświaty między innymi wyznaczając perspektywę opracowania atlasu historycznego szkół na ziemiach polskich. Wszystkie prace profesora Litaka oparte są na niezmiernie szerokiej podstawie źródłowej pochodzącej z wielu archiwów, szczególnie kościelnych, i bibliotek. Znajomość źródeł i doskonała ich interpretacja to cenne znamiona warsztatu naukowego tego historyka.

Omawiany tutaj tom jest wyrazem serdecznych uczuć głębokiego uznania składanych Jubilatowi przez historyków wychowania. Autorzy poszczególnych prac w większym lub mniejszym stopniu nawiązują do Jego dokonań naukowych. Odnosi się to przede wszystkim do autorów z lubelskiego środowiska KUL. Oni też swoimi pracami najobficiej wzbogacili tom jubileuszowy. Na siedemdziesiąt prac, które znalazły się w tym tomie, połowa pochodzi od autorów z tego środowiska. Pozostałe prace należą do przedstawicieli historii wychowania z różnych ośrodków uniwersyteckich.

Problematyka wielu prac, zwłaszcza autorów ze środowiska KUL, nawiązuje do badań Profesora Litaka. Są to prace uczniów i wieloletnich współpracowników tego badacza, którego zapal twórczy i umiejętności oddziaływania ukierunkowały zainteresowania naukowe i wykształciły metody pracy. Tak licznie reprezentowani w tomie jubileuszowym uczniowie i współpracownicy

Stanisława Litaka, legitymujący się doskonałymi pracami, świadczą wymownie o istnieniu szkoły naukowej stworzonej przez Jubilata. Badania tej szkoły ukierunkowane są na historię kościołów i struktur religijnych, ale także w szerokim zakresie uwzględniają zagadnienia dziejów kultury intelektualnej i dziejów oświaty.

Wydawcy podzielili tom na działy tematyczne, a ilość prac w tych działach mówi o zainteresowaniach historyków uczestniczących w tomie. I tak w dziale Religie i Kościoły znalazło się 31 prac, w dziale Szkoły i Wychowanie 19 prac, a w dziale Polityka, Społeczeństwo, Kultura – 20 prac.

Prace zamieszczone w tomie zawierają z reguły nowe, nieraz bardzo doniosłe rezultaty, prezentują świeżo odkryte źródła i ukazują nowe możliwości badawcze. Dość tu wspomnieć o artykule Juliana Dybca „Szkoła a małe ojczyzny” (s.507–513), w którym autor sugestywnie opisuje jak wielka może być rola szkoły, a zwłaszcza nauczyciela w małych społecznościach lokalnych.

Tom jako całość jest niezwykle cenny poznawczo, a ponadto świadczy o wielkim potencjale naukowym ogólnopolskiego środowiska historyków wychowania. Niestety został wydany w niewielkiej ilości egzemplarzy i dla większości zainteresowanych może być dostępny tylko w dużych bibliotekach.

Wydawcy z prawdziwym pietyzmem zatroszczyli się o piękne wyposażenie zewnętrzne tomu i doskonały, wręcz wzorcowy układ zawartości. Wstęp redaktora tomu profesora Mariana Surdackiego poświęcony jest osobie Jubilata, a do Wstępu dołączony jest bardzo szczegółowy spis publikacji profesora Litaka obejmujący 246 pozycji, oraz spis prac magisterskich (123) i doktorskich (12) przygotowanych pod Jego kierunkiem.

Tadeusz Bieńkowski

Nauka i oświata a społeczności lokalne na ziemiach polskich w XIX i XX wieku. Prace ofiarowane Profesorowi Adamowi Massalskiemu w sześćdziesiątą rocznicę urodzin, pod red. Wiesława Cabana, Kielce 2003, ss. 190.

Prezentowany tom stanowi zbiór prac ofiarowanych Profesorowi Adamowi Massalskiemu z okazji sześćdziesiątej rocznicy urodzin. Księga zawiera biogram Jubilata, bibliografię jego

publikacji oraz siedemnaście artykułów. W części końcowej tomu zamieszczono również wykaz promowanych przezeń prac doktorskich wraz ze